

Comparison of Resilience Levels and Daily Spiritual Experiences (Spirituality) Coping Styles, in Divorced and Married Women

Soroush Shahbeik: MA student, Department of Psychology, Ayatollah Amoli branch, Islamic Azad university, Amol, Iran.

Ali Khanekeshi*: Assistant professor, department of psychology, Ayatollah Amoli branch, Islamic Azad University, Amol, Iran. Alikh2447@gmail.com

Arsalan Khanmohammadi: Assistant professor, department of psychology, Ayatollah Amoli branch, Islamic Azad university, Amol, Iran.

Abstract

Introduction: Following the occurrence of the divorce phenomenon, a variety of psychological injuries threatens the individual, and how to tolerate, confront and resolve those; determine the mental health of the individual. The present study was conducted to compare resilience levels and daily spiritual experiences (spirituality) coping styles in divorced and married women.

Methods: This descriptive research was a causal-comparative design. The statistical population of this study was all divorced and married women in Karaj city. One hundred divorced women and one hundred married and non-divorced women were selected through the available sampling method. Coping responses inventory (CRI), Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC) and the daily spiritual experience scale by Underwood LG, Teresi JA used as research tools. Data were analyzed using multivariate analysis of variance and analyzed by SPSS22 software.

Results: The results of the data analysis indicated that there was a significant difference in the coping strategies, problem-oriented coping, excitement, resilience and daily spiritual experiences between divorced and married women. Married women in resilient and coping strategies and divorced women in emotions and spirituality coping strategy with have achieved higher scores.

Conclusions: Based on findings of this study, it is suggested to consider furthermore studies to improve coping styles and increase the resilience of divorced women; and also effects of coping styles and resilience on their quality of life and mental health should be investigated.

Keywords

Coping Styles

Resiliency Levels

Divorced Women

Daily Spiritual Experiences

*Corresponding Author
Study Type: Original
Received: 17 Apr 2018
Accepted: 09 Jun 2019

Please cite this article as follows:

Shahbeik S, Khanekeshi A, and Khanmohammadi A. Comparison of resilience levels and daily spiritual experiences (spirituality) coping styles, in divorced and married women. Quarterly journal of social work. 2018; 7 (4): 23-30

بررسی مقایسه‌ای سبک‌های مقابله‌ای، سطوح تاب‌آوری و تجارب معنوی روزانه (معنویت) در زنان مطلقه و متاهل

سروش شاه بیگ: دانشجوی کارشناس ارشد، گروه روانشناسی، واحد آیت‌الله امام‌خانی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران.
 علی‌خان کشتی*: استادیار، گروه روانشناسی، واحد آیت‌الله امام‌خانی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران. Alikh2447@gmail.com
 ارسلان خان محمدی: استادیار، گروه روانشناسی، واحد آیت‌الله امام‌خانی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران.

واژگان کلیدی

راهبردهای مقابله‌ای
 سطوح تاب‌آوری
 زنان مطلقه
 تجارب معنوی روزانه

چکیده

مقدمه: به دنبال رخ داد پدیده طلاق، انواع آسیب‌های روانی فرد را تهدید می‌کند که چگونگی تحمل، مقابله و برطرف نمودن آن‌ها از جمله تعیین‌کننده‌های سلامت روان فرد به شمار می‌آید. پژوهش حاضر با هدف مقایسه سبک‌های مقابله‌ای، سطوح تاب‌آوری و تجارب معنوی روزانه در زنان مطلقه و متاهل انجام گردیده است.

روش: در این مطالعه توصیفی از طرح علی مقایسه‌ای استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را تمامی زنان مطلقه و متاهل شهرستان کرج تشکیل داده‌اند و از این میان تعداد صد نفر از زنان مطلقه و صد نفر از زنان غیرمطلقه و متاهل به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردیدند. در این مطالعه از پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای تاب‌آوری و مقیاس تجارب معنوی روزانه استفاده شد. داده‌ها با استفاده از تحلیل واریانس چند متغیره و به وسیله نرم‌افزار SPSS22 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که در شاخص راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار، هیجان‌مدار، تاب‌آوری و تجارب معنوی روزانه بین دو گروه زنان مطلقه و متاهل تفاوت معنی‌داری وجود دارد و زنان متاهل در متغیرهای تاب‌آوری و راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار و زنان مطلقه در راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار و معنویت نمرات بالاتری را کسب نموده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری: بر اساس این یافته‌ها پیشنهاد می‌شود، مطالعاتی به منظور بهبود سبک‌های مقابله‌ای و افزایش تاب‌آوری زنان مطلقه انجام شود و اثرات آن بر کیفیت زندگی و سلامت روان این گروه از افراد مورد بررسی قرار گیرد.

* نویسنده مسئول
 نوع مطالعه: پژوهشی
 تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۱/۲۸
 تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۱۹

سروش شاه بیگ، علی‌خان کشتی و ارسلان خان محمدی. بررسی مقایسه‌ای سبک‌های مقابله‌ای، سطوح تاب‌آوری و تجارب معنوی روزانه (معنویت) در زنان مطلقه و متاهل. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۷؛ ۷(۴): ۳۰-۲۳

نحوه استناد به مقاله:

مقدمه

خانواده در ایران، در پنجاه سال اخیر تغییرات فراوانی را به خود دیده است. امروزه در شهرها کمتر نشانی از خانواده گسترده است. این در حالی است که خانواده ایرانی، امروز هسته‌ای شده است و این هسته، با کاهش مستمر موالید، روز به روز کوچک و کوچکتر هم می‌شود. (۱) رخداد طلاق که زمانی، شیوع چندانی نداشت، اکنون به عملی تقریباً فراگیر، به‌خصوص در جامعه شهری بدل شده است. (۳ و ۲) رخدادی که با وجود پیامدها و چالش‌های ایجاد شده به دنبال آن، با سهولت بیشتری در حال وقوع است. نتایج مطالعات مختلف نیز این روند رو به افزایش را نشان می‌دهند. (۴) گزارش‌های رسمی گوناگون در سال‌های اخیر نیز، گویای آن است که به‌رغم تمام سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، جامعه به سمتی در حال حرکت است که هر ساله به تعداد طلاق‌ها افزوده می‌شود. (۵) طبق آمارهای ثبت احوال کشور در سال ۱۳۹۱، (۶) فقط در ده سال اخیر، نزدیک به یک میلیون طلاق در ایران روی داده است و تقریباً به همین میزان، خانواده‌های طلاق در کشور پدید آمده است که در نتیجه آن، حدود دو میلیون زن و مرد، در دهه گذشته، واقعه طلاق را تجربه کرده‌اند.

به دنبال رخ داد پدیده طلاق، انواع آسیب‌های روانی اجتماعی، فرد را تهدید می‌کند، چگونگی تحمل، مقابله و برطرف نمودن آن‌ها از جمله تعیین کننده‌های سلامت روان فرد به‌شمار می‌رود. (۷) افراد مطلقه با فقدانیهایی که با آن رو به رو می‌شوند، توانایی حل مساله‌شان به شدت کاهش یافته (۸) و توانایی رو در رویی با مشکلات برای آن‌ها سخت می‌گردد. (۹) روانشناسی سلامت برای نقش سبک‌های مقابله‌ای در سلامت جسمانی و روانی اهمیت زیادی قائل است (۱۰) و آن را جزئی از گسترده‌ترین موضوعات مطالعاتی در روانشناسی معاصر می‌داند. (۱۱ و ۱۲) پژوهش‌ها درباره استرس بر این نکته تاکید دارند که آنچه سلامت رفتار را با خطر روبرو می‌کند، استرس نیست، بلکه شیوه ارزیابی فرد از استرس و روش‌های مقابله با آن است. (۱۳) یکی از مهمترین متغیرهای همسو با مفهوم راهبردهای مقابله‌ای، مفهوم تاب‌آوری است. (۱۴) تاب‌آوری به عنوان توانایی افراد برای مقابله با رویدادهای آسیب‌زا، توانایی برای حفظ نسبتاً پایدار سطوح سلامت روان شناختی، عملکرد فیزیکی، تولید و به وجود آوردن تجارب و احساسات مثبت تعریف شده است. (۱۵) تاب‌آوری یکی از پیش‌بینی کننده‌های سلامت روان، کیفیت زندگی، افسردگی و امیدواری در انسان‌ها محسوب می‌شود. (۱۶) در این راستا باستانی و همکاران ۱۳۹۰ و کرومیری و همکاران ۲۰۱۱ (۱۷ و ۱۸) در پژوهشی نشان دادند که به دنبال رخداد طلاق راهبردهای هیجان محور در افراد مطلقه بیشتر می‌گردد.

در کنار وجود متغیرها و عوامل محافظت کننده همچون راهبردهای مقابله‌ای و تاب‌آوری، معنویت نیز از جمله مولفه‌های اصلی و تعیین کننده سلامت روان و کیفیت زندگی افراد دارای مشکلاتی همچون طلاق می‌باشد. (۱۹) معنویت واژه‌ای است که امکان یک مفهوم پردازی دقیق از آن وجود ندارد. برای برخی از پژوهشگران معنویت بر موضوعات ذهنی و تجربه تاکید می‌کند. (۲۰) از نظر برخی دیگر معنویت حرکت به سمت قلمرو گسترده‌تر انسانیت است، به طوری که نهایت نیاز انسان به ملکوت و فضای الهی را تضمین می‌کند. (۲۱، ۲۲ و ۲۳) در همین راستا فرای (۲۰۱۰) (۲۴) معتقد است که معنویت دو نقش اساسی بر زندگی افراد دارد، علاوه بر ارزش‌های دنیوی، زندگی فردی افراد را تعالی می‌بخشد. اعتقاد به معنویت شامل ارزش‌هایی فراتر از منافع اقتصادی در زندگی می‌باشد. با بررسی پیشینه پژوهش می‌توان دریافت که مطالعات صورت گرفته در حوزه طلاق کمتر به ابعاد روانی این گروه از افراد پرداخته و بیشتر به عوامل زمینه‌ساز طلاق و پیشگیری از آن متمرکز شده است. بررسی عوامل مذکور، سنجش و مقایسه آن‌ها در دو گروه زنان مطلقه و متأهل، زمینه انجام مطالعات کاربردی را در راستای بهبود وضعیت روانی اجتماعی این زنان فراهم خواهد ساخت. لذا این پژوهش به منظور بررسی مقایسه‌ای سبک‌های مقابله‌ای، سطوح تاب‌آوری و تجارب معنوی روزانه زنان مطلقه و متأهل شهرستان کرج انجام گردیده است.

روش

جامعه‌آماری این پژوهش علی مقایسه‌ای را کلیه زنان مطلقه و متأهل شهرستان کرج تشکیل داده‌اند. نمونه پژوهش را صد نفر از زنان مطلقه و صد نفر از زنان متأهل (گروه مقایسه) ساکن شهرستان کرج به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. در این پژوهش پرسشنامه‌های راهبردهای مقابله‌ای، تاب‌آوری و مقیاس تجارب معنوی روزانه مورد استفاده قرار گرفت.

داده‌ها با استفاده از روش تحلیل واریانس چند متغیره و به وسیله نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS22 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. دو گروه از نظر سن، جنس، تحصیلات و اشتغال با یکدیگر هم‌تا شدند.

ملاک‌های ورود و خروج

ملاک‌های ورود: زنان مطلقه و متاهل ساکن شهرستان کرج که در بازه سنی بیست تا شصت سال قرار داشتند، از لحاظ روانی دچار اختلال شناخته شده نبوده و از مراجعه‌کنندگان به مراکز سلامت و مشاوره بودند. تکمیل فرم رضایت آگاهانه و آگاهی از هدف پژوهش از الزامات افراد برای ورود به پژوهش بود.

ملاک‌های خروج: عدم تمایل برای همکاری و وجود بیماری‌های روانی و جسمانی.

به منظور گردآوری داده‌ها، پس از کسب مجوزهای لازم از خانه‌های سلامت شهرستان کرج، در بازه زمانی مهرماه تا آذر سال ۱۳۹۶، با هماهنگی‌های اداری به خانه‌های سلامت اعم از سرای محله و مراکز مشاوره‌ای، مراکز و پایگاه‌های بهداشت و مشاوره‌ای مراجعه شد. بعد از انتخاب نمونه و توضیح در مورد هدف از اجرای پژوهش، حفظ و حراست از کلیه اطلاعات حاصل پرسشنامه‌ها، کسب رضایت آگاهانه از آنان و رعایت ضوابط اخلاق در پژوهش، پرسشنامه‌ها بوسیله گروه نمونه تکمیل گردید. نمونه‌های متاهل نیز به روش در دسترس از هم‌تایان مراجعه کننده به خانه‌های سلامت انتخاب شدند. داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS22 و استفاده از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری MANOVA مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار پژوهش

پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای بیلینگز و موس ۱۹۸۴: این پرسشنامه نحوه پاسخگویی افراد به حوادث استرس‌زا را می‌سنجد و شامل سی و دو سوال بلی خیر است. در سال ۱۹۸۴ توسط بیلینگز و موس مورد بازنگری قرار گرفت و مقیاس لیکرت چهار درجه‌ای جایگزین پاسخ‌های بلی خیر گردید. در این پرسشنامه پنج نوع راهبرد مقابله‌ای مشخص شد. مقابله مبتنی بر حل مساله، مقابله مبتنی بر ارزیابی شناختی، مقابله مبتنی بر هیجان، مقابله مبتنی بر جسمانی کردن و مقابله مبتنی بر جلب حمایت اجتماعی. نمره نهایی این پرسشنامه از زیر مقیاس مقابله مساله مدار، جمع دو زیرمقیاس اول و زیر مقیاس مقابله هیجان مدار، جمع سه زیرمقیاس آخر به دست می‌آید. ضریب پایایی بازآزمایی این پرسشنامه در پژوهش حسین قدم‌گاهی (۱۹۹۷) (۲۶) هفتاد و نه صدم و در پژوهش عنایتیان ۱۹۹۹ نود و سه صدم گزارش شده است.

پرسشنامه تاب‌آوری: این پرسشنامه توسط کانر و داویدسون و با مطالعه بر روی جمعیت عمومی مراجعه‌کنندگان به بخش مراقبت‌های اولیه، بیماران سرپایی، روانپزشکی، بیماران با مشکل اختلال اضطراب فراگیر و دو گروه از بیماران استرس پس از سانحه جهت اندازه‌گیری

تاب‌آوری طراحی شده است. مقیاس تاب‌آوری دارای بیست و پنج عبارت بوده و در یک طیف لیکرتی بین کاملاً نادرست یا صفر تا همیشه درست یا پنج نمره گذاری می‌شود. در مطالعه‌ای که امیرپور، کیهانی، تقوایی و رجبی (۱۳۹۳) (۲۷) به منظور بررسی همسانی درونی و تحلیل عاملی تاییدی مقیاس تاب‌آوری کانر-داویدسون در دانشجویان دختر پرستاری انجام دادند، نشان داده شد که مقدار آلفای کرونباخ و دو نیمه سازی اسپیرمن-بروون برابر با ششصد و شصت و نه درصد و ششصد و شصت و پنج درصد بوده است.

مقیاس تجارب معنوی روزانه: این مقیاس توسط اندروود و ترسی (۲۰۰۲) (۲۸) برای تهیه یک ابزار چند بعدی از معنویت ساخته شد. این مقیاس قصد دارد تا ادراک افراد از یک نیروی برتر در زندگی روزمره و ادراک او را از تعامل با مافوق جهان مادی مورد سنجش قرار دهد و در برگیرنده مفاهیمی از قبیل ارتباط، لذت و احساس تعالی، قدرت، راحتی، آرامش، کمک و یاری خداوند، هدایت خداوند، دریافت عشق خداوند، احساس حیرت، شکرگزاری، محبت توام با دلسوزی و احساس نزدیکی به خداوند می‌باشد. این مقیاس به شیوه لیکرت نمره گذاری شده و طیف نمرات آن نیز بین یک تا شش می‌باشد که بصورت اغلب اوقات روز معادل شش و هرگز و یا تقریباً هرگز معادل یک (۲۹) تقوی و امیری (۱۳۸۹) (۲۹) به بررسی خصوصیات روانسنجی این پرسشنامه در ایران پرداختند و پایایی این مقیاس را از سه طریق بررسی کردند که به ترتیب ضرایب پایایی نود و دو صدم برای بازآزمایی، هشتاد و هشت صدم برای تصنیفی اسپیرمن-براون و نود و یک صدم برای آلفای کرونباخ به دست آمده است. روایی هم‌زمان مقیاس تجارب معنوی روزانه نیز از طریق اجرای هم‌زمان با پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی آلپورت انجام شد که

ضریب همبستگی هفتاد و یک صدم حاصل آن بود. (۲۹)

یافته ها

زنان مورد مطالعه صد نفر مطلقه با میانگین سنی ۴۴/۰۸ و صد نفر متاهل با میانگین سنی ۴۳/۰۵ بودند، پنجاه و هشت درصد از زنان دارای مدرک تحصیلی دیپلم، بیست و هشت درصد کارشناسی و چهارده درصد کارشناسی ارشد بودند. از نظر شغل هفتاد و هشت درصد خانه دار و بیست و دو درصد شاغل بودند.

جدول (۱) مشخصات جمعیت شناختی گروه‌ها به تفکیک سن، میزان تحصیلات و اشتغال

مشخصات جمعیت شناختی	زنان مطلقه	زنان متاهل
جمعیت شناختی	۵۸٪	۷۰٪
دیپلم	۲۸٪	۲۰٪
کارشناسی	۱۴٪	۱۰٪
ارشد و دکتری	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۲۲٪	۳۸٪
شاغل	۱۰۰	۶۳٪
خانه دار	۱۰۰	۱۰۰

جدول (۲) مقایسه دو گروه بر حسب سبک‌های مقابله‌ای، سطوح تاب آوری و تجارب معنوی روزانه

گروه‌ها	زنان مطلقه			زنان غیر مطلقه				
متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار	۱۷/۲۳	۳/۷۵۲	-۰/۲۴۰	-۰/۸۷۵	۲۰/۰۰	۳/۹۷۹	-۰/۳۹۶	-۰/۵۰۶
راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار	۱۵/۶۲	۳/۰۵۴	-۰/۵۷۶	-۰/۸۲۲	۱۲/۸۸	۳/۵۶۱	۰/۰۹۴	-۰/۵۰۰
تاب آوری	۵۲/۹۸	۲۰/۳۰۹	۰/۵۴۳	۰/۲۷۰	۷۵/۹۷	۱۶/۹۸۹	-۰/۰۴۴	۰/۷۸۴
معنویت	۵۷/۷۳۳	۲۰/۵۲۷۵۸	-۰/۳۱۰	-۰/۸۷۳	۴۰/۲۸۳۳	۱۹/۳۶۸۰۶	۰/۶۲۱	-۰/۳۹۶

جدول (۳) نتایج آزمون معناداری تحلیل واریانس چند متغیری در دو گروه مورد مطالعه

نام آزمون	مقدار	F	فرضیه df	خطا df	سطح معناداری
اثر همپراش	۵۶/۸۱۹	۱۶۳۳/۵۴۴	۴	۱۱۵	۰/۰۰۱
اثر همتلینگ	۰/۸۵۵	۲۴/۵۸۷	۴	۱۱۵	۰/۰۰۱

جدول (۴) نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره در مورد مقایسه راهبردهای مقابله‌ای، تاب آوری و معنویت

متغیر	مجموع مجزورات آزادی	درجات آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
تاب آوری	۵۴۷۹۶۵/۶۷۵	۱/۱۹۸	۵۴۷۹۶۵/۶۷۵	۱۵۴۶/۷۰۷	۰/۰۰۱
راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار	۴۱۵۸۹/۶۳۳	۱/۱۹۸	۴۱۵۸۹/۶۳۳	۲۷۸۰/۹۱۷	۰/۰۰۱
راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار	۲۴۳۶۷/۵۰۰	۱/۱۹۸	۲۴۳۶۷/۵۰۰	۲۲۱۴/۶۰۲	۰/۰۰۱
معنویت	۲۸۸۲۱۸/۰۰۸	۱/۱۹۸	۲۸۸۲۱۸/۰۰۸	۷۲۳/۳۳۵	۰/۰۰۱
تاب آوری	۸۴۵۰/۴۰۸	۱/۱۹۸	۸۴۵۰/۴۰۸	۲۳/۸۵۲	۰/۰۰۱
راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار	۲۲۹/۶۳۳	۱/۱۹۸	۲۲۹/۶۳۳	۱۵/۳۵۵	۰/۰۰۱
راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار	۲۲۴/۱۳۳	۱/۱۹۸	۲۲۴/۱۳۳	۲۰/۳۷۰	۰/۰۰۱
معنویت	۹۱۳۵/۰۷۵	۱/۱۹۸	۹۱۳۵/۰۷۵	۲۳/۹۲۶	۰/۰۰۱

با توجه به معنادار بودن نتایج آزمون چند متغیره لامبدای ویلکونر، همان‌طور که جدول شماره سه نشان می‌دهد می‌توان استنباط کرد که حداقل در یکی از متغیرهای راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار و هیجان‌مدار، میزان تاب آوری و معنویت بین دو گروه مورد آزمون تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول شماره چهار نشان داد، نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک راه در متن مانوا نشان داد که بین زنان مطلقه و متاهل از لحاظ راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار $P < 0/01$, $F = 15/35$, $df = 1/198$ ، راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌مدار $P < 0/01$, $F = 20/37$, $df = 1/198$ ، تاب آوری $P < 0/01$, $F = 23/58$, $df = 1/198$ و معنویت $P < 0/01$, $F = 22/93$, $df = 1/198$ تفاوت آماری معنی داری وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج تحلیل داده‌های به دست آمده نشان داد، در شاخص راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار، هیجان‌مدار، سطوح تاب آوری و تجارب معنوی روزانه میان دو گروه زنان مطلقه و متاهل ساکن شهرستان کرج تفاوت معنی داری وجود دارد. بدین ترتیب که زنان مطلقه در مقایسه با زنان متاهل در مولفه راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار و تاب آوری نمرات کمتری را کسب کرده و در مولفه‌های راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌مدار و تجارب معنوی روزانه نمرات بیشتری را به دست آورده بودند. در مولفه راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار نتایج به دست آمده از مطالعه با یافته‌های پژوهشی باستانی و همکاران ۱۳۹۰ و کرومیری و همکاران ۲۰۱۱ (۱۷ و ۱۸) را می‌توان همسو دانست. همچنین نتایج این مطالعه مخالف یافته‌های به دست آمده از پژوهش سرایان و همکاران ۱۳۹۳ (۱۲) بود. در تبیین نتایج به دست آمده از مطالعه حاضر می‌توان بیان کرد که تعارضات زناشویی و به دنبال آن طلاق، از جمله عوامل مهمی هستند که بهداشت روان و در نتیجه عملکرد زندگی اعضای خانواده را به خطر می‌اندازند. (۳) به دنبال رخداد طلاق، فرد مطلقه شبکه حمایتی خود را از دست داده و بسیاری از دوستان

Downloaded from socialworkmag.ir at 8:52 +0330 on Tuesday December 10th 2019

خود را به ناچار فراموش می‌کند، رفت و آمد با خانواده همسرش را از دست می‌دهد و با مشکلات مالی نیز مواجه می‌گردد و با شرایطی روبرو می‌شود که پیش از این وجود نداشته است. این مسائل می‌تواند زمینه‌ساز هیجانات منفی، اضطراب و افسردگی گردد. (۸) زنان مطلقه پس از جدایی با حجم وسیعی از وظایف و مسئولیت‌ها روبرو می‌شوند که باید به تنهایی بار آن‌ها را به دوش بکشند، از این روی کاهش معنادار رضایت از زندگی بیش از پیش محسوس می‌گردد. (۹)

در شاخص راهبردهای مقابله‌ای هیجان مدار نتایج تحلیل داده‌های به‌دست آمده از پژوهش نشان داد که بین مولفه سبک مقابله هیجان‌مدار در دو گروه زنان مطلقه و متاهل تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب که زنان گروه مطلقه نمرات بالاتری را در این مولفه کسب کرده و هیجان‌محوری بیشتری را از خود گزارش کرده‌اند. نتایج به‌دست آمده از این مطالعه با یافته‌های پژوهش باستانی و همکاران ۱۳۹۰ و کرومیری و همکاران ۲۰۱۱ (۱۷ و ۱۸) همسو است. در تبیین این نتایج چنین استنباط می‌شود طلاق سبب ایجاد مشکل در روابط بین فردی افراد مطلقه نسبت به افراد عادی می‌گردد، (۹) همچنین سبب بروز پریشانی روان‌شناختی که از بارزترین پیامدهای آن استرس است می‌شود. افراد مختلف با توجه به ویژگی‌های شخصیتی خود، هر کدام روشی را برای مقابله با استرس انتخاب می‌کنند. استفاده از راهبردهای مقابله‌ای متناسب، به افراد آسیب دیده کمک می‌کند تا با استرس و تاثیرات ناشی از آن کنار بیایند. در متغیر تاب‌آوری نیز نتایج تحلیل داده‌های به‌دست آمده از پژوهش نشان دهنده این بود که بین دو گروه مورد مقایسه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین معنی که زنان متاهل نسبت به زنان مطلقه سطوح بالاتری از تاب‌آوری را گزارش کرده‌اند. نتایج به‌دست آمده از این مطالعه با یافته مطالعه صالحی دوست و همکاران همسو (۱۳۹۱) (۱۵) است. زنان مطلقه و متاهل که عادت به استفاده از راهبردهای سازگارانه‌ای همچون پی‌ریزی برنامه‌های موثر برای مداخله در حل مشکل، معنای مثبت بخشیدن به واقعه یا تفسیر واقعه به صورت مثبت، کم‌اهمیت شمردن واقعه و کوچک شمردن آن در مقایسه با وقایع بزرگتر و به‌طور کلی استفاده از راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار را دارند، نسبت به سایر افراد که از این راهبردها استفاده کمتری می‌کنند، از تاب‌آوری بالاتری برخوردار می‌باشند. استفاده از این نوع راهبردهای سازگارانه ممکن است با کاستن از هیجانات منفی و در نتیجه بهبود عملکرد شناختی و هیجانی، موجبات رویارویی فرد برای حل مشکل و افزایش تاب‌آوری او را فراهم آورد. همان‌طور که در بخش نتایج تحلیل داده‌های مربوط به راهبردهای مقابله‌ای نیز دیده شد، زنان مطلقه، بیشتر گرایش به استفاده از راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌محور و کمتر به استفاده از راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار داشته‌اند که این مسئله زمینه ساز کاهش تاب‌آوری

در مقابل مشکلات بوده و آسیب‌های روانی را در پی دارد. در تجارب معنوی روزانه نیز نشان داده شد که بین دو گروه مورد مقایسه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین معنی که زنان مطلقه نسبت به غیرمطلقه خود سطوح بالاتری از معنویت را گزارش کرده‌اند. این نتایج با یافته‌های مطالعات خوشفر و ایلواری ۱۳۹۴، غلامی و بشبلیده ۱۳۹۰ همسو و مغایر با نتایج مطالعات پذیرش و محمدی ۱۳۹۳ (۲۱، ۲۲ و ۲۳) می‌باشد. مطابق با مطالعات صورت گرفته، رویارویی معنوی در زنان مطلقه یکی از راهبردهای غالب و کارآمد مقابله با تنش‌های پس از طلاق می‌باشد. (۲۰) این گروه از افراد در رویارویی با دشواری‌های زندگی پس از طلاق به‌ویژه در موقعیت‌هایی که مقابله با آن‌ها توان و قدرت زیادی را می‌خواهد و آنان خود را در مقابل فشارهای ناشی از آن ناتوان می‌دیدند به خدا پناه می‌بردند و از او برای ادامه مسیر زندگی و توان تحمل و صبوری درخواست کمک می‌کردند. همچنین زنان مطلقه برای کاهش اضطراب و تنش خود به انجام فعالیت‌های مذهبی روی آورده و با باور به حمایت و دوست داشته شدن توسط خدا بر حس بی‌پناهی خود غلبه می‌کردند و این احساس داشتن یار و همراه همیشگی توان آن‌ها برای مقابله با مشکلات را تقویت می‌کرده است. گاهی نیز با باز تعریف رخداد طلاق خود به‌عنوان تقدیر الهی و سرنوشت، خود را تسلیم خداوند کرده و این‌گونه به آرامش دست می‌یافتند که همه این‌ها نشان از کارآمدی این راهبرد برای تسلی یافتن، احیای توان و قدرت مبارزه با مشکلات و احساس برآمدن از عهده مشکلات دارد.

نتایج پژوهش نشان داد که بین سبک‌های مقابله‌ای، سطوح تاب‌آوری و تجارب معنوی روزانه بین دو گروه زنان مطلقه و متاهل تفاوت معنی‌داری وجود دارد و در این میان زنان مطلقه در تجارب معنوی و مولفه سبک‌های مقابله‌ای هیجان‌مدار نمرات

کیفی همچون مصاحبه‌های عمیق به منظور سنجش تاب‌آوری و راهبردهای مقابله‌ای استفاده شود.

تشکر و قدردانی: از کلیه شرکت‌کنندگان در این پژوهش و همکاری خانه‌های سلامت، سرای محله، مراکز مشاوره، مراکز و پایگاه‌های بهداشت شهرستان کرج تشکر و قدردانی می‌گردد

این مقاله بر گرفته از پایان‌نامه است که با راهنمایی جناب آقای دکتر علی‌خان کاشی و مشاوره جناب آقای دکتر ارسلان خان محمدی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد آیت‌آملی در تاریخ بیست و هفت دی ماه سال ۱۳۹۶ با کد ۲۳۹۲۰۷۰۱۹۶۱۰۰۴ دفاع شده است.

تضاد منافع: تضاد منافی برای نویسندگان این مقاله وجود ندارد.

بالتری در مقایسه با زنان متأهل کسب کرده و زنان متأهل در مولفه راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار و سطوح تاب‌آوری نمرات بالاتری را دریافت کردند.

محدودیت‌ها: همکاری ضعیف مشارکت‌کنندگان در پژوهش. اکتفا به حداقل نمونه پژوهشی، محدود بودن پژوهش به شهرستان کرج. استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، از جمله محدودیت‌های این پژوهش بود. پیشنهاد می‌شود از روش‌های

References:

1. Al-Saggaf Y, Shariati S, Morrison M. Women in Iran: The effect of marital status and the presence of family dependents at home on their use of the internet. *The Journal of Community Informatics*. 2017;13(3).
2. Nikparvar F, Stith S, Myers-Bowman K, Akbarzadeh M, Daneshpour M. Theorizing the process of leaving a violent marriage and getting a divorce in Tehran. *Journal of interpersonal violence*. 2017;8(8).
3. Figley C. *Divorce therapy*. Second edition. New York: Routledge; 2014.
4. Hezarjaribi J, Entezari A, Niyayi M. Divorce trends in Iran between 2004-2013. *Journal of history culture and art research*. 2017;6(4):pp 1108-1122.
5. Bolhari J, Ramezanzadeh F, Saberi M. The survey of divorce incidence in divorce applicants in Tehran. *Journal of family & reproductive health*. 2012;6(3): p129.
6. Farzanegan MR, Gholipour HF. Divorce and gold coins: a case study of Iran. *CESifo working paper*, No. 6873. 2018.
7. Sbarra DA, Coan JA. Divorce and health: good data in need of better theory. *Current opinion in psychology*. 2017;13: pp 91-95.
8. Daniels EP. *Spiritual healing for women experiencing hurt from divorce: united theological seminary*; 2015.
9. Emery RE, Sbarra D, Grover T. Divorce mediation: research and reflections. *Family court review*. 2005;43(1): pp22-37.
10. Papp LM, Witt NL. Romantic partners' individual coping strategies and dyadic coping: implications for relationship functioning. *Journal of family psychology*. 2010;24(5) p :551.
11. Fredrickson BL, Tugade MM, Waugh CE, Larkin GR. What good are positive emotions in crisis? A prospective study of resilience and emotions following the terrorist attacks on the United States on September 11th, 2001. *Journal of personality and social psychology*. 2003;84(2): p 365.
12. Fry LW, Matherly LL, Ouimet JR. The spiritual leadership balanced scorecard business model: The case of the Cordon Bleu-Tomasso Corporation. *Journal of Management, Spirituality and Religion*. 2010 Dec 1;7(4):283-314.
13. McCubbin HI, Figley CR. *Stress and the family: coping with normative transitions*. Routledge; 2014.
14. Campbell-Sills L, Cohan SL, Stein MB. Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behaviour research and therapy*. 2006;44(4): pp 585-599.
15. Keyhani M, Taghvaei D, Rajabi A, Amirpour B. Internal consistency and confirmatory factor analysis of the connor-davidson resilience scale (cd-risc) among nursing female . *Iranian journal of medical education*. 2015; 14 (10) :857-865 [Persian].
16. Foster K, Roche M, Delgado C, Cuzzillo C, Giandinoto JA, Furness T. Resilience and mental health nursing: an integrative review of international literature. *International journal of mental health nursing*. 2018.
17. Bastani SGM, Rowshani Sh. Emotional divorce and strategies to face it. *Family research*. 2011;7(2): pp 241-57.
18. Krumrei EJ, Mahoney A, Pargament KI. Divorce and the divine: the role of spirituality in adjustment to divorce. *Journal of marriage and family*. 2009;71(2): pp 373-383.
19. Schaan VK, Vögele C. Resilience and rejection sensitivity mediate long-term outcomes of parental divorce. *European child & adolescent psychiatry*. 2016;25(11):pp 1267-1269.

20. Krumrei EJ. Spirituality and adjustment to divorce. *Encyclopedia of quality of life and well-being research*. 2014;pp 6277-6280.
21. Khoshfar G, Ilvari M. Religiosity and marital adjustment; case study of married women of Gorgan Religiosity. *Social sciences*. 2015;22(8): pp 193-227.
22. Gholami A, Beshlideh K. The effect of spiritual therapy on mental health of divorced women. *Family counseling and psychotherapy*. 2012;1(3): pp 331-348.
23. Boring JL, Sandler IN, Tein JY, Horan JJ, Vélez CE. Children of divorce—coping with divorce: A randomized control trial of an online prevention program for youth experiencing parental divorce. *Journal of consulting and clinical psychology*. 2015 Oct;83(5):999.
24. Fry LW, Matherly LL, Ouimet JR. The spiritual leadership balanced scorecard business model: the case of the Cordon Bleu-Tomasso corporation. *Journal of management, spirituality and religion*. 2010;7(4) pp:283-314.
25. Billings AG, Moos RH. The role of coping responses and social resources in attenuating the stress of life events. *Journal of behavioral medicine*. 1981;4(2): pp 139-157.
26. Hosseini Ghadamgahi J, Dejkam M, Bayanzadeh SA, Phaze A. The quality of relationship, stress and coping strategy in patients with coronary heart disease. *Iranian journal of psychiatry and clinical psychology*. 1998;4(1): pp 14-25.
27. Keyhani M, Taghvaei D, Rajabi A, Amirpour B. Internal consistency and confirmatory factor analysis of the Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC) among nursing female. *Iranian journal of medical education*. 2015;14(10): pp 857-865.
28. Underwood LG, Teresi JA. The daily spiritual experience scale: development, theoretical description, reliability, exploratory factor analysis, and preliminary construct validity using health-related data. *Annals of behavioral medicine*. 2002;24(1): pp 22-33.
29. Taghavi SHR, Amiri H. Psychoanalysis characteristic investigation daily spiritual experience scale (DSES). *Journal of islamic education*. 2010;5(10): pp 149-165.